

Teresa BARDZIŃSKA-BONENBERG

Katarzyna LOCHER-KSIAŻEK

Maria NOWOSAD

GRAFICZNA METODA ANALIZY WNETRZ URBANISTYCZNYCH
NA PRZYKŁADZIE ZESPOŁÓW XIX- I XX-WIECZNEJ ZABYTKOWEJ
ZABUDOWY MIAST GÓRNOŚLĄSKIEGO OKRĘGU PRZEMYSŁOWEGO

Część I. Omówienie metody

Streszczenie. Graficzna metoda analizy wnętrza urbanistycznych powstała w toku opracowania Problemu Międzyresortowego MR.I.6. Za punkt wyjścia przyjęto dostrzegany przez przechodnia, zmieniający się krajobraz miejski. Elementy istotne dla wnętrza urbanistycznego selekcyjonowane są dwustopniowo: wrażenia zarejestrowane przez studentów w trakcie opracowania szkiców i ocena przeprowadzona przez autorów. Celem opracowania jest stworzenie podstawy dla korekty stanu XIX- i XX-wiecznych zespołów urbanistycznych na terenie GOP.

Graficzna metoda analizy wnętrza urbanistycznych a także krajobrazowych i architektonicznych powstała w toku opracowania Problemu Międzyresortowego MR.I.6, prowadzonego przez Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej. Zamierzeniem pracy było znalezienie sposobu analizowania stanu i kształtu współcześnie historycznych XIX- i XX-wiecznych ulic placów, skrzyżowań oraz dzisiejszych uwarunkowań ich roli we współczesnym mieście.

Za punkt wyjścia przyjęto możliwości percepcyjne przechodnia, który poruszając się po ulicy spostrzega zmienność otwierających się obrazów. Są to obrazy ustawione równoległe do kierunku ruchu człowieka i ustawiane poprzecznie do tego kierunku. Przechodzień dostrzega zmieniający się - przybliżający - punkt docelowy, zmiany skrótów perspektywicznych, detali architektonicznych, otwarcia szoselinowe, dominanty, linie prowadzące i zatrzymujące, czyli, rejestruje charakter wnętrza urbanistycznego. W zależności od uwarunkowań subiektywnych i obiektywnych następuje niepowtarzalny odbiór wrażeń.

Za główne uwarunkowania subiektywne uznano: cel wędrówki, nastrój przechodnia i jego możliwości rejestracji wrażeń a za główne uwarunkowania obiektywne: pogodę, charakter funkcjonalno-przestrzenny ciągu, jego wartości estetyczne i kulturowe. Zakres dostrzegania elementów wnętrza urbanistycznych zależy od sposobu poruszania się: pieszo, samochodem, tramwajem... kąta widzenia i postrzegania oraz zainteresowań człowieka. Z powyższych rozważań wynika, że najbardziej uczęszczany fragment miasta obserwowany jest w różnorodny sposób. Strefą, która najbardziej przyciąga wzrok są partery domów, podłoga wnętrza i perspektywy ulicy, po której po-

rusza się przechodzień oraz otwierające się w bok widoki przecznio, placów i prześwitów.

Badania szczegółowe przeprowadzone metodą graficzną we fragmentach centrów wybranych miast wykazały przydatność tego sposobu analizowania w skomplikowanych warunkach. Centrum to rejon najbardziej zróżnicowany, wielopoziomowy z punktu widzenia struktury przestrzennej, społecznej i kulturowej. Wyróżnia się kompozycją urbanistyczną, wartościami architektonicznymi, komasuje główne funkcje miejskie, jest obszarem pod względem komunikacyjnym najlepiej dostępnym; a przede wszystkim jest identyfikowany przez miejską społeczność jako obszar, na którym przebiegają najważniejsze procesy życia publicznego.

W miastach GOP centrum handlowo-administracyjne i główne osie komunikacyjne nadal wykorzystują starą zabudowę i stare układy urbanistyczne. Zespoły te są obecnie unikalne ze względu na nie stosowaną już skalę, technikę budowlaną i wystrój. Stanowią one przeciwstawienie dzielnic nowoczesnych, w których dominują wnętrza obojętne, wpływające źle na psychikę dorosłego mieszkańca a zwłaszcza dzieci.

Działalność remontowa oraz przebudowy modernizujące na terenie zabytkowej tkanki miejskiej należy podejmować z myślą, że charakter wnętrza urbanistycznych dzielnic centralnej decyduje o odbiorze całości miasta: identyfikuje je. Nie można patrzeć na nie jak na plany dwuwymiarowe, lecz kształtować ciągi czasoprzestrzenne - kolejno następujące po sobie wnętrza - które winny mieć określony charakter. Każda ingerencja zubożająca wnętrza zabytkowe powoduje zaburzenie równowagi kompozycyjnej i może pociągnąć za sobą łańcuch nieodwracalnych zmian, a w konsekwencji doprowadzić do powstania nowej jakości urbanistycznej.

Celem pracy jest stworzenie możliwie obiektywnej metody wartościowania wnętrza architektonicznych i urbanistycznych przed podjęciem wszelkich decyzji o zmianach w zabytkowej tkance. Większość dotychczasowych ingerencji na obszarach o zabudowie od niedawna uznanej za zabytkową, ma charakter przypadkowy. Dzieje się tak zarówno z powodu dyletanckiego stosunku ludzi odpowiedzialnych za podejmowanie decyzji w tej dziedzinie, jak i z powodu braku prostej metody opisywania odbioru przestrzeni śródmiejskiej przez człowieka we wszystkich jej aspektach i z wszelkimi konsekwencjami.

Niniejsza metoda jest próbą uzupełnienia istniejącej luki w zakresie prac przygotowawczych niezbędnych do podjęcia decyzji projektowych. Przeprowadzono ją w oparciu o stworzoną typologię obejmującą wnętrza architektoniczne i urbanistyczne.

Plansze podstawowe:

1. Typy wnętrza urbanistycznych
2. Schematy współwystępowania wnętrza urbanistycznych
3. Elementy kompozycji architektonicznej
4. Elementy architektoniczne w kompozycji wnętrza urbanistycznych.

TYPY WNĘTRZ URBANISTYCZNYCH

OZNACZENIE	SYMBOL	NAZWA
	U	ULICA
	C	CIĄG PIESZY
	S_U	SKRZYŻOWANIE ULIC
	S_C	SKRZYŻOWANIE ULICY Z CIĄGIEM PIESZYM
	P	PLAC PRZY ULICY LUB NA JEJ OSI
	W	WODA
	O	OTWARTA PRZESTRZEŃ ŚRODMIEJSKA

SCHEMATY WSPÓŁWYSTĘPOWANIA WNĘTRZ URBANISTYCZNYCH

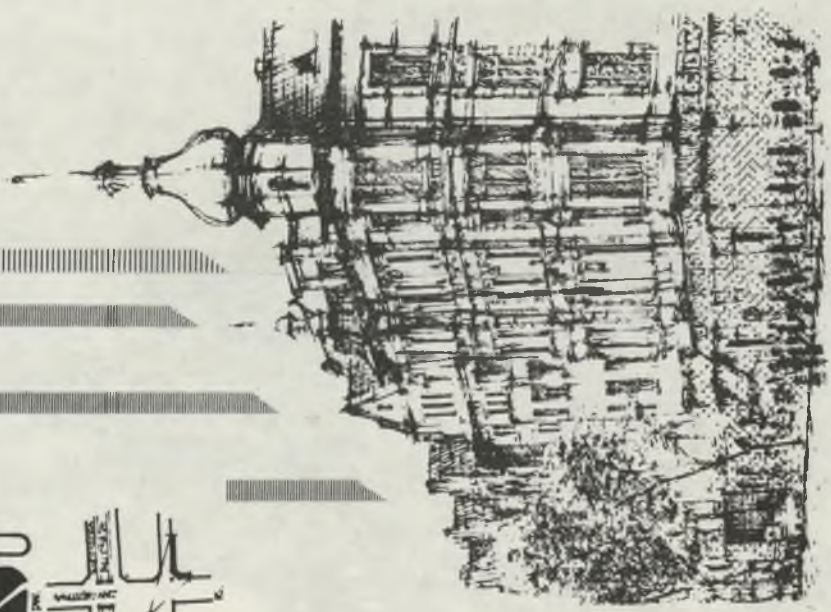
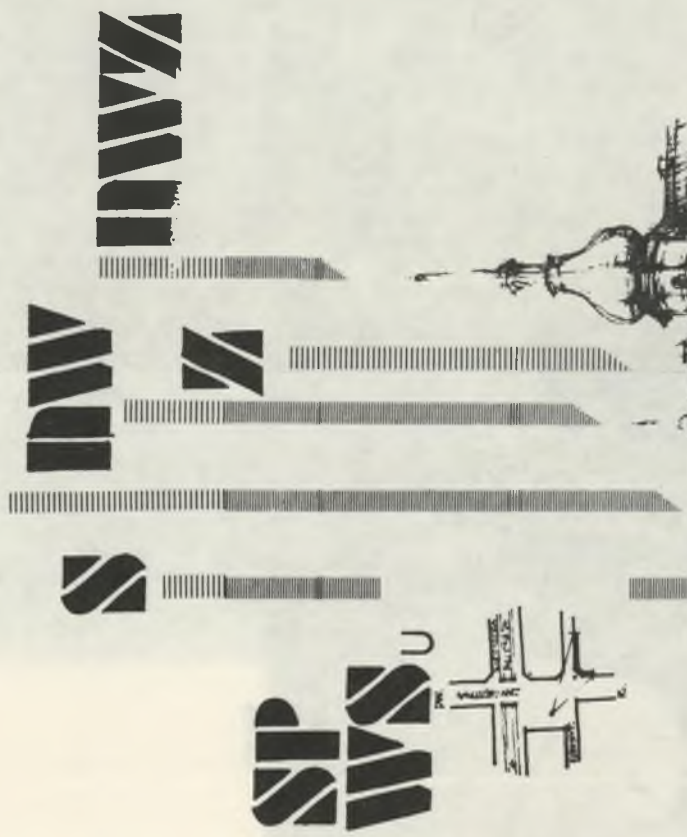
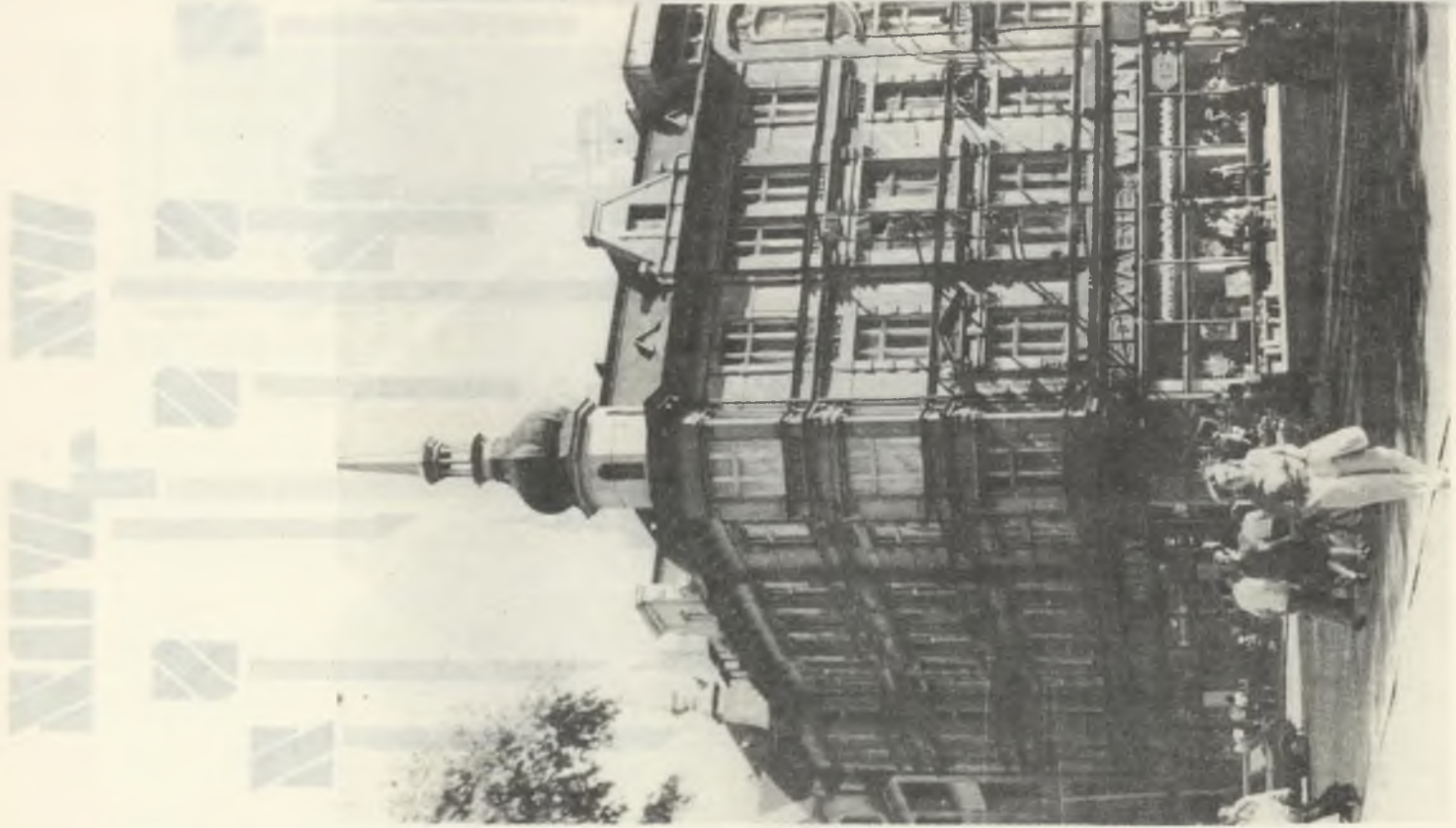
OZNACZENIE	SYMBOL	NAZWA
	SW	SKRZYŻOWANIE ULIC PRZY KORYCIE RZEKI
	SO	SKRZYŻOWANIE ULIC PRZY ŚRODMIEJSKIEJ PRZESTRZENI OTWARTEJ
	SP	SKRZYŻOWANIE ULIC Z PRZYLEGAJĄCYM LUB ZAMYKAJĄCYM PLACEM

ELEMENTY KOMPOZYCJI ARCHITEKTONICZNEJ

OZNACZENIE	SYMBOL	NAZWA
	n	NAROŻNIK
	s	SZCZYT
	z	ZWIĘCZENIE
	b	BALKONY
	w	WYKUSZ

ELEMENTY ARCHITEKTONICZNE W KOMPOZYCJI WNEŹRZ URBANISTYCZNYCH

OZNACZENIE	SYMBOL	NAZWA
	a_h	ARTYKULACJA POZIOMA
	a_w	ARTYKULACJA PIONOWA
	r	REKLAMA
	e_r	ELEMENTY RUCHOME: MARKIZY, STOLIKI, SAMOCH., DEKORACJE OKOLICZNOŚĆ.
	e_s	ELEMENTY STAŁE / MAŁA ARCHIT.: DONICE, LATAR- NIE, KOSZE BANKI, BALUS- TRADY, SKŁUPY OGKOSZEN.
	OZN. KOLOREM	ZATARTE CECHY STYLWNE

Fot. 1. Ulica Zwycięstwa 24, skrzyżowanie z ul. Konstytucyjną

Fot. 2. Ulica Zwycięstwa 30, skrzyżowanie z ul. Kłodnicką

r
S
sr
SW
PS
U

Fot. 3. Ulica Zwycięstwa 23, skrzyżowanie z ul. Kłodnicką

Fot. 4. Rzeka Kłodnica - widok w kierunku północnym

Materiałem wyjściowym dla przeprowadzenia analizy wnętrza architektonicznych i urbanistycznych są rysunki odrębne (wykonane przez studentów Wydziału Architektury w Gliwicach). W porównaniu z analogicznymi ujęciami fotograficznymi rysunki te w wyższym stopniu polaryzują pozytywne i negatywne cechy wnętrza (Fot. 1, 2, 3, 4). Można powiedzieć, że rejestruje się w ten sposób subiektywny odbiór ukształtowania przestrzeni. Nawiązuje to do uznanej powszechnie teorii psychologii postaci. Subiektywne odczucia poszczególnych osób mają oczywiście charakter indywidualny, ale ze względu na podobieństwo budowy psychologicznej, gustów, osądów poszczególnych osób - subiektywne odczucia estetyczne mają charakter powszechny (intersubiektywizm). Badania wykazały, że postrzeganie ważnych dla wnętrza elementów następuje niezależnie od cech indywidualnych przechodniów przy prawidłowo przeprowadzonych badaniach statystycznych. W świetle tego przedstawione rysunki można uznać za właściwą podstawę dla przeprowadzenia analizy wnętrza urbanistycznych. Rysunki wykonano z naturalnych punktów widokowych, obejmują ważniejsze fragmenty ciągów wnętrza będących przedmiotem badań.

W oparciu o szkice sporządzone zostały fotogramy. Ich treścią jest wyeksponowanie i opisanie językiem symboli podanych na planszach 1, 2, 3 i 4 elementów wyróżniających się w danym wnętrzu, a tym samym decydujących o jego indywidualności. Fotogramy zawierają część informującą o urbanistycznym charakterze wnętrza - rodzaju wnętrza, punkcie obserwacyjnym i zasięgu widzenia - zaznaczonych na schematycznym planie. Informują także o elementach kompozycji architektonicznej oraz ukazują fragmenty ścian wnętrza o zatartych lub zmienionych cechach stylowych (Fot. 5). W ten sposób w dwustopniowym procesie selekcji: rysunek studenta i kwalifikacja prowadzących analizę sprecyzowane zostały najważniejsze elementy kształtujące obrazy, które rejestruje każdy przechodzień.

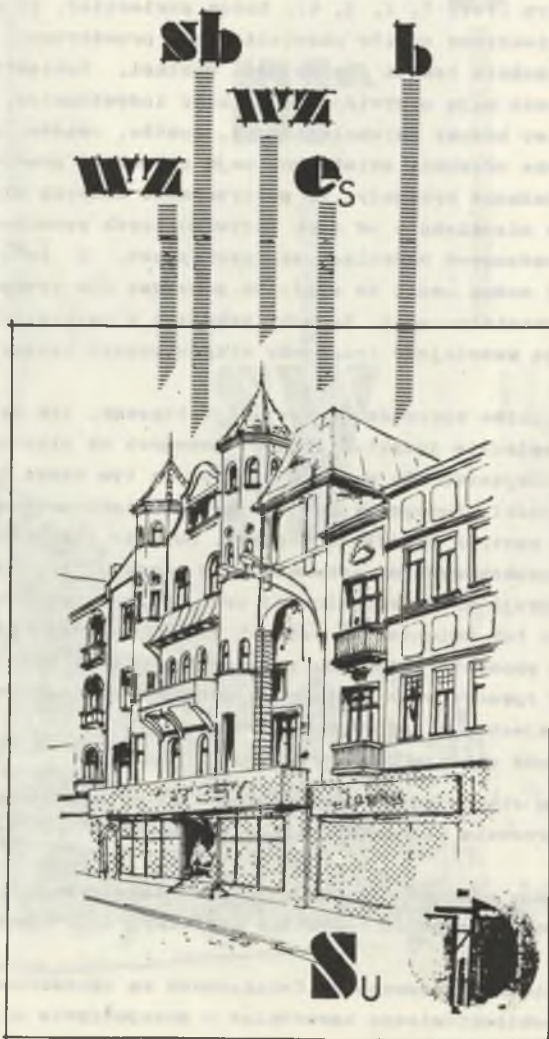
Omówiona metoda zakłada pewne rygory:

1. Wybór rysunku stanowiącego podstawę do analizy graficznej powinien następować w procesie eliminacji kilku tych samych lub bardzo podobnych ujęć.
2. Rysunki powinny ujmować wszystkie skrzyżowania pokazując je w możliwie wielu ujęciach a także informować o odcinkach ulic między skrzyżowaniami.
3. Symbole graficzne stosowane na fotogramach są uproszczone - syntetyzują detale architektoniczne zauważalne w perspektywie ulicy.

Zamierzeniem opracowania, dla którego użytku została stworzona omówiona metoda, jest całościowe ujęcie współczesnego stanu i kształtu XIX- i XX-wiecznych zespołów urbanistycznych w tkance miast Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego.

Kolejne części pracy dotyczyć będą fragmentów dzielnic centralnych poszczególnych miast GOP. Wnioski, których sformułowanie umożliwiła synteza

analizowanego metodą graficzną materiału stanowią podstawę dla opracowania propozycji korekt. Te wytyczne stanowią podstawę dla podejmowania decyzji planistycznych a także remontowych.

Fot. 5. Ulica Zwycięstwa 13-15

LITERATURA

- [1] T. Bardzińska-Bonsberg: Podstawowe problemy rewaloryzacji dzielnic centralnych miast aglomeracji górnośląskiej. PAN, Zabrze 1976 (maszynopis).
- [2] J. Bogdanowski: Koncepcja i planowanie w architekturze krajobrazu. Ossolineum, 1976.
- [3] Dreistadtteeinkelt Beuthen, Gleiwitz- Hindenburg Landkreis Beuthen. Berlin 1928.
- [4] B. Jałowicki: Człowiek w przestrzeni miasta. SIN, 1980.
- [5] K. Locher-Książek: Wybrane zagadnienia analizy historycznej uformowań przestrzennych GOP-u z przełomu XIX i XX wieku. PAN, Zabrze (maszynopis).
- [6] M. Nowosad: Określenie wartości kulturowych oraz postulaty urbanistyczno-konserwatorskie architektonicznych zespołów śródmiejskich miast aglomeracji katowickiej. PAN, Zabrze 1980 (maszynopis).
- [7] Perspektywiczny program rozwoju Gliwic z wyodrębnieniem etapu 1981-1985. Urząd Miejski w Gliwicach, Gliwice 1979.
- [8] J. Piernikarozyk: Ilustrowana księga pamiątkowa Górnego Śląska. Katowice 1923.
- [9] K. Wejohert: Elementy kompozycji urbanistycznej. Arkady, Warszawa 1974.
- [10] A. Szafer: Zarys rozwoju miasta i okolicy. Warszawa, Kraków 1976.
- [11] A. Wallis: Miasto i przestrzeń. PWN, Warszawa 1977.

ГРАФИЧЕСКИЙ МЕТОД АНАЛИЗА УРБАНИСТИЧЕСКИХ ИНТЕРЬЕРОВ
НА ПРИМЕРЕ XIX И XX ВВ. УЛИЧНОЙ ЗАСТРОЙКИ
ГОРОДОВ ВЕРХНЕСИЛЕЗСКОГО ПРОМЫШЛЕННОГО ОКРУГА

Р е з ю м е

В работе представляется графический метод анализа урбанистического интерьера, разработанный по межотраслевой проблеме МР.І.6. В качестве исходных соображений принята изменяющаяся картина городского пейзажа замечаемая прохожими. Существенные элементы для урбанистического интерьера разделяются двуступенчато: впечатления зарегистрированы студентами во время совершенствования эскизов и оценивание проведенное авторами.

Целью работы является получение основ для корректуры состояния XIX и XX вековых урбанистических групп на территории ВПО.

A GRAPHIC METHOD OF ANALYSIS OF URBAN INTERIORS
USING 19TH AND 20TH CENTURIES HISTORICAL AREAS IN GOP TOWNS

S u m m a r y

In the course of research within the Programme MR.I.6 there was created a graphic method of analysis of urban interiors. The focus was set on

the characteristics of changes in townscape as observed by a passer by. The basic elements of the urban and architectural composition were selected in a sequence of two steps: an architect's impression (by students) and evaluation of the results of the above mentioned process - completed by the authors of the research. The aim of the work is to create the basis for improving the historical areas built in 19th and 20th centuries.

Fig. 5. Urban layout of the historical area in the center of the town of Poznań. The drawing shows the arrangement of buildings and streets in the central part of the town, highlighting the historical areas built in the 19th and 20th centuries.